

## **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ПСИХОЛОГА: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА РЕАГУВАННЯ НА ЕТИЧНІ ПОРУШЕННЯ**

**Блага О. Б.**

*кандидат педагогічних наук,  
доцент кафедри загальноправових та гуманітарних дисциплін  
Івано-Франківський навчально-науковий юридичний інститут  
Національного університету «Одеська юридична академія»  
м. Івано-Франківськ, Україна*

**Кондріна Ю. Р.**

*студентка 3 курсу  
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту  
Національного університету «Одеська юридична академія»  
м. Івано-Франківськ, Україна*

Проблема правового врегулювання професійної етики психолога стає дедалі актуальнішою в умовах зростання ролі психологічної допомоги в суспільних і державних інституціях. Внаслідок пандемії COVID-19 та російсько-української війни запит на психологічну допомогу як серед дорослого населення, так і серед молоді суттєво зріс. За даними українського медіа «Українська правда. Життя» частка українців, які за потреби звертаються до психолога, зросла – з 7% у 2022 році до 17% на початку 2025 року. Крім того, суттєво **збільшився запит на психологічну підтримку** – з 41% до 71% [1]. Поєднання високої довіри клієнтів до фахівця та потенційно вразливого становища осіб, які звертаються по психологічну допомогу, вимагає не лише високого рівня професійної майстерності спеціалістів, які надають психологічну допомогу, а й якомога чіткішого правового регулювання, механізмів контролю за дотриманням психологами принципів роботи, етичних норм та ефективних процедур реагування на етичні порушення. Відсутність уніфікованого підходу вирішення етичних порушень обумовлює потребу в комплексному дослідженні практичних аспектів регулювання такої сфери.

Професійна етика психолога є складовою частиною його діяльності, що встановлює базові стандарти поведінки, конфіденційності та професійної компетентності. Нормативне закріплення етичних стандартів забезпечує є довіру суспільства до психологічної допомоги

і мінімізує ризики зловживань. На сьогодні одним із найосновніших нормативних актів, що регулюють етичну поведінку психолога є «Етичний кодекс психолога», затверджений на I Установчому з'їзді Товариства психологів України 20 грудня 1990 року, в якому зазначено, що «об'єктом досліджень і впливу психологів є внутрішній світ особистості, тому їхні контакти з іншими людьми повинні бути теплими, доброзичливими, цілющими», а серед основних принципів діяльності психологів виокремлено гуманізм, високоморальність, особисту відповідальність, компетентність, добровільну участь клієнта в обстеженнях, конфіденційність [2].

Як зазначає Колпакчи О. С., етичні принципи та правила роботи психолога формують умови, за яких на перший план мають вийти професіоналізм, гуманність дій, повага тих людей, із якими фахівець працює [3, с. 227]. При цьому слід наголосити, що проблему врегулювання етичних аспектів діяльності психологів складає особливість сфери їхньої роботи, яка завжди пов'язана із «втручанням» у внутрішній стан особи, тому окремої уваги заслуговує дотримання таких прав особи, як право на повагу до честі та гідності, свободу та особисту недоторканність, таємницю особистого життя, свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань, свободу світогляду і віросповідання тощо.

Варто зазначити, що взаємовідносини психолога з клієнтом мають фідучіарний характер, тобто будуються на довірі клієнта до фахівця. Тому мова може йти про деяку перевагу психолога над клієнтом, яку він отримує внаслідок надання порад чи рекомендацій, а клієнт, у свою чергу, дотримується їх, що створює ситуацію, яка може загрожувати виникненню зловживання психологом своїм становищем. Наприклад, особливої уваги заслуговує заборона на статеву близькість між психологом та клієнтом у період, коли психолог несе відповідальність за нього, що закріплено у п. 5.6 «Етичного кодексу психолога» [2], адже згідно кримінального законодавства статеву близькість, яка не є добровільною, за винятком, окремих випадків, є об'єктивною стороною складу кримінальних правопорушень проти статевої свободи особи. Проте внаслідок фідучіарного характеру відносин психолога з клієнтом останній – не виключено, що внаслідок навіювання психологом – може надати добровільну згоду на статеву близькість, яку за звичайних обставин не надав би. Відповідно встановлення такої норми з метою захисту свободи і недоторканності особи та превенції відповідних зловживань таке положення є необхідним.

Окремої уваги заслуговує зовсім новий Закон України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» від 15.01.2025 року, стаття 8 якого закріплює основні принципи охорони психічного

здоров'я, серед яких слід виділити людиноцентричність, недопущення дискримінації, застосування біопсихосоціальної моделі в процесі надання допомоги тощо [4]. Даний закон нормативно врегульовує поняття психологічної допомоги (ст. 27), психотерапії (ст. 28), психологічної реабілітації (ст. 29), що до недавнього часу не мали нормативного закріплення і вживалися психологами лише як теоретичні поняття.

Така тенденція до нормативного врегулювання діяльності психологів, зокрема їх морально-етичних сторін, свідчить про визнання важливості психологічної допомоги населенню, особливо на час війни, та усвідомлення контролю, регулювання та реагування органів законодавчої влади на суспільні запити та настрої.

Щодо питання притягнення до відповідальності психологів за порушення етичних норм у своїй діяльності варто зазначити, що конфіденційний характер психологічної допомоги ускладнює збір доказів і робить процес доведення етичних порушень технічно і юридично складним. Серед практичних варіантів притягнення психологів до відповідальності можна виділити наступні:

1. Притягнення до дисциплінарної відповідальності. Реалізація такого механізму можлива через подання звернення-скарги до установи чи організації, де психолог працює за трудовим договором. Проте складність такого механізму полягає в тому, що наразі немає уніфікованого способу доведення порушення самим заявником, а сама процедура розслідування порушення проводитиметься роботодавцем психолога.

2. Притягнення до адміністративно-господарської відповідальності можливе у випадку ведення психологом приватної практики. Серед переваг такого механізму слід виділити дослідження обставин справи Держпродспоживслужбою або Міністерством охорони здоров'я. Стаття 8 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» гарантує можливість поновлення порушених прав, захисту законних інтересів та відшкодування заподіяної шкоди [6]. Одним з наслідків порушення етичних норм психологом може бути зупинення або анулювання ліцензії на право займатися такою діяльністю.

3. Притягнення до цивільно-правової відповідальності. У ст. 15 ЦКУ закріплено право кожної особи на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорування [7]. Такий механізм захисту якнайповніше дозволяє відновити порушене право особи та притягнути психолога до цивільно-правової відповідальності у вигляді відшкодування завданої шкоди. Проте практичну проблему такого механізму захисту становить доказування розміру моральної шкоди, яка може бути завдана психологом. Де-факто такий механізм

захисту можливий у разі порушення психологом права на таємницю особистого життя, медичну таємницю, права на повагу до честі і гідності, які віднесені ЦКУ до особистих немайнових прав, практичний захист яких є однією з найбільших проблем сучасної цивілістики.

4. Притягнення до кримінальної відповідальності може мати місце, якщо порушення етичних норм психологом містить ознаки складу кримінальних правопорушень. Такими, наприклад, можуть бути доведення клієнта до самогубства (ст. 120 ККУ), розголошення лікарської таємниці (ст. 145), злочини проти статеві свободи, порушення недоторканності приватного життя (ст. 182) тощо.

Отож враховуючи, що сфера професійної етики психолога безпосередньо присутня у всіх суспільних явищах та процесах, зазначимо, що відносини, які виникають в процесі здійснення психологом професійної діяльності, слід розглядати в рамках об'єкта дослідження юриспруденції в контексті виникнення і існування професійних відносин [5, с. 43]. Тому правове регулювання професійної етики психолога є необхідним компонентом забезпечення безпеки клієнтів, підвищення професійних стандартів і зміцнення довіри до психологічної практики. Зокрема для ефективного реагування на порушення необхідними вважаємо уніфіковані дисциплінарні процедури, доступні цивільно-правові засоби відшкодування, адміністративні важелі контролю і, у випадках тяжких діянь, кримінальне переслідування. Регулювання етичних сторін діяльності психологів має поєднувати превенцію, прозорість і гарантії процедурної справедливості для захисту інтересів як клієнтів, так і доброчесних психологів.

### Література

1. В Україні суттєво зріс запит на психологічну допомогу – опитування. *Українська правда. Життя*. 7 лютого 2025. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/skilki-ukrajinciv-potrebuyut-psihologichnoji-dopomogi-rezultati-opituvannya-306311/> (дата звернення: 27.10.2025).

2. Етичний кодекс психолога. Затверджений на I Установчому з'їзді Товариства психологів України 20.12.1990 р. URL: <https://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).

3. Колпакчи О. С. Науково-теоретичне вивчення проблеми формування етичних цінностей професійної діяльності майбутніх практич-

них психологів. *Молодий вчений. Серія «Психологічні науки»*. № 7 (71). 2019. С. 226–230.

4. Про систему охорони психічного здоров'я в Україні: Закон України від 15.01.2025 р. № 4223-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4223-20#n93> (дата звернення: 21.10.2025).

5. Олещенко В. Ю., Головка С. Г. Професійна етика психолога як предмет дослідження в юридичних науках. *Юридичний вісник*. № 1 (62). 2022. С. 41–46.

6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#n84> (дата звернення: 21.10.2025).

7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n94> (дата звернення: 19.10.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-568-9-6>

## **СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ**

**Блага О. Б.**

*кандидат педагогічних наук,  
доцент кафедри загальноправових та гуманітарних дисциплін  
Івано-Франківський навчально-науковий юридичний інститут  
Національного університету «Одеська юридична академія»  
м. Івано-Франківськ, Україна*

**Лютан О. В.**

*студент 3 курсу  
Івано-Франківський фаховий коледж  
Київського університету інтелектуальної власності та права  
м. Івано-Франківськ, Україна*

Сьогодні українське суспільство перебуває у постійному психоемоційному стресовому стані, спричиненому багатьма факторами, серед яких війна, соціально-економічні труднощі, криза ціннісно-світоглядних засад, проблеми у гуманітарній сфері. Для молоді першочерговими стали питання, пов'язані з втратою стабільності їх